

การสอน จริยธรรม สำหรับเยาวชน

एका สัตยธรรม

การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน

การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน

ผกา สัตยธรรม

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2557

300.-

ผกา สัตยธรรม

การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน / ผกา สัตยธรรม

1. จริยธรรม - - การศึกษาและการสอน. 2. ศีลธรรมจรรยา. 3. ความดี.

370.114

ISBN 978-974-03-3079-0

สปจ. 1722/2

ศูนย์ความรู้ทางวิชาการ *สู่สังคม*
www.ChulaPress.com
Knowledge to All

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม พ.ศ. 2556

พิมพ์ครั้งที่ 2 จำนวน 1,000 เล่ม พ.ศ. 2557

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้จัดทำ ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา

ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นครสวรรค์ จ. พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ. นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ. ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ. นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ. พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2

โทรสาร 0-2160-5304

รัตนวิเบศร์ (แยกแคราย) โทร. 0-2950-5408-9 โทรสาร 0-2950-5405

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com>

และเครือข่าย

ร้านค้า, หนังสือเข้าชั้นเรียน ติดต่อแผนกขายส่ง สาขารัตนวิเบศร์ (แยกแคราย)

โทร. 0-2950-5408-9 โทรสาร 0-2950-5405

กองบรรณาธิการ : ทศนีย์ ผิวขำ

พิสูจน์อักษร : พรเพ็ญ รัตนโพธิ์แสงศรี

ออกแบบปกและรูปเล่ม : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชอบและทำ โทร. 0-2447-2464, 08-1642-0419

พิมพ์ที่ : บริษัทแอคทีฟ พรินท์ จำกัด โทร. 0-2530-4114 โทรสาร 0-2108-8951

คำนิยม

งานด้านคุณธรรมและจริยธรรม นับเป็นสิ่งมีค่าสำหรับสังคมไทยและสากล เพื่อให้สังคมโลกอยู่กันอย่างมีความสุขและสันติ การปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ การปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องช่วยกันหาแนวทางในการประกอบคุณความดีให้เกิดขึ้น หนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมซึ่งได้แนวทางจากพุทธศาสนา น่าจะเป็นประโยชน์แก่ครูอาจารย์ในการอบรมสั่งสอนแก่นักเรียนนักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชนของชาติให้เป็นบุคคลดีที่มีคุณค่าแก่สังคม แม้ผู้ปกครองอันได้แก่บิดามารดาก็สามารถนำคุณธรรมความรู้ที่ได้รับไปอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนเองได้ เพราะเป็นคุณธรรมขั้นต้น เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในหลักธรรมเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางในการเป็นคนดีที่มีคุณค่าในสังคม

หนังสือการสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชนเขียนจากประสบการณ์การสอนซึ่งผู้เขียนได้ใช้และปฏิบัติจริงในโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม น่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจและครูอาจารย์ที่จะช่วยกันพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นคนดี มีคุณค่าแก่สังคมไทยของเราสืบไป

ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี

คณบดีคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2551-2555

คำนำ

หนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมศีลธรรมในสังคมไทยของเรา เป็นแนวทางในการปลูกฝังเยาวชนของชาติให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กหรือเยาวชนอันได้แก่บิดามารดา ครูอาจารย์ สามารถใช้แนวทางและความรู้ทางพุทธศาสนาในการอบรมสั่งสอนลูกหลานและลูกศิษย์ของทุกคนได้เป็นอย่างดี

การให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสม ย่อมเป็นรากฐานในการประพฤติตนที่ดีของเยาวชนของชาติ

หนังสือเล่มนี้จะเป็นแนวทางเกี่ยวกับการสอนศีลธรรมสำหรับครูแก่ลูกศิษย์จากแนวการสอนที่ผู้เขียนได้เคยใช้จริงในการสอนซึ่งมีการสอนหลายรูปแบบ นักเรียนได้รับความรู้จากครูอาจารย์ผู้สอนและได้ปฏิบัติการเรียนรู้เองตามที่นักเรียนสนใจ ทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจของตนเองให้ตั้งอยู่ในหัวใจของพุทธศาสนา คือ ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี และทำใจให้ผ่องแผ้ว ผ่องใส มีความสุขสงบ และสว่าง

สำหรับบุคคลทั่วไปที่ได้รับความรู้จากหนังสือเล่มนี้จะเป็นแนวทางในการอบรมสั่งสอนลูกหลานด้วยการเล่านิทานหรือสนทนากับเยาวชนของชาติตามเรื่องที่ต้องการ อันเป็นหลักศีลธรรมจริยธรรมที่จะช่วยให้เยาวชนได้มีคุณธรรมประจำใจ เป็นผลให้เกิดพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไป

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา บุญกุศลที่เกิดขึ้นจากการใช้หนังสือนี้ใน

การสร้างคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม อันเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ถึงคุณความดี และธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน ถ้าจะบังเกิดขึ้น ขอน้อมถวายบุญกุศลนั้นแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยความกตัญญูที่ได้เกิดมาเป็นพลกนิกรชาวไทยในแผ่นดินแห่งความร่มเย็นด้วยพระบารมีของพระองค์ ตามที่ได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษาในปี

ผู้เขียนขอกราบถวายบุญกุศลที่จะพึงมีแด่ทั้ง 3 พระองค์ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี เช่น ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี ที่กรุณาเขียนคำนิยมให้ คณบดีปัจจุบันของคณะครุศาสตร์ ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เพียรชอบ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน อดีตคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้เขียนมีความประทับใจในภาพเขียนของครูเหม เวชกร จิตรกรฝีมือเยี่ยมที่วาดรูปพุทธประวัติ ซึ่งได้ตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ โดยได้รับอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ จึงขอกราบขอบพระคุณครูเหม เวชกร และคุณไพศาล กริชไกรวรรณ เลขาธิการมูลนิธิบรมครู และคณะกรรมการมูลนิธิทุกท่านที่ได้รับอนุญาตให้จัดพิมพ์ภาพของครูเหม เวชกร ในหนังสือการสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน ซึ่งเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและคุณธรรมของพระพุทธองค์ให้แผ่กว้างออกไปในสังคมไทยและโลก นอกจากนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณเจ้าหน้าที่

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้มีส่วนช่วยเหลือให้
หนังสือเล่มนี้สำเร็จไปได้อย่างดี ตลอดจนทุกท่านที่เป็นเจ้าของหนังสือ
และข้อความที่ผู้เขียนได้อ้างอิง รวมทั้งลูกศิษย์ทุกคนที่มีส่วนในผลงาน
ด้านจริยธรรมในหนังสือเล่มนี้ด้วย

รศ.ผกา สัตยธรรม

สาธิตจุฬาฯ (ฝ่ายประถม) คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2557

สารบัญ

คำนำ

บทที่ 1	ความสำคัญของศีลธรรม	1
บทที่ 2	การสอนศีลธรรมแบบต่าง ๆ	15
1.	การสอนโดยใช้การอภิปราย	16
2.	การสอนโดยวิธีการแก้ปัญหา หรือการสอน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์	27
3.	การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ	41
4.	การสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หรือวิธีสอนด้วยการแบ่งกลุ่ม	52
5.	การสอนโดยการจัดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียนรู้	71
6.	การสอนแบบบรรยาย	91
7.	การสอนตามความสนใจแบบเอกัตภาพ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการสอนตาม ความสนใจของผู้เรียน	120
8.	การสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม หรือบทเรียนสำเร็จรูป	139
บทที่ 3	การปลูกฝังคุณธรรมเรื่องต่าง ๆ	153
1.	คุณค่าของเวลา	153

2. การตรงต่อเวลา	160
3. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	166
4. การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์	171
5. สันโดษ	178
6. ความรับผิดชอบ	184
7. หิริโอตตัมปะ เทวธรรม ธรรมคัมครองโลก	190
8. อิทธิบาท 4	198
9. ขันติ	204
10. เบญจศีล เบญจธรรม	209
11. วันมาฆบูชา (หัวใจพระพุทธศาสนา)	217
12. ความกตัญญูกตเวที	223
13. มนุษยสัมพันธ์	229
14. ข้อควรปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน	237
15. วันฉัตรมงคล	246
16. สมาธิ	254
17. การทำสมาธิฉบับย่อ (วิธิตาสมาธิ)	266
18. ความอดุสาหะ	270
19. สมบัติผู้ดี	275
20. สติสัมปชัญญะ	280
21. ไตรลักษณ์	288
22. ความเป็นผู้ว่าง่าย	291
23. ครอบครัวดีมีสุข	296
24. ไตรสรณคมน์	299

25. วันออกพรรษา	304
26. อุโบสถศีล	310
27. วัฒนธรรมและประเพณีไทย	314
28. ความกล้าหาญเสียสละ	334
29. อบายมุข	341
30. ธรรมทำให้งาม (ขันติ โสรัจจะ)	347
 บทที่ 4 สอนให้สนุกและได้ผลพวงทางจริยธรรม โดยใช้กระบวนการพัฒนาตนเอง จากการทำงานร่วมกัน	 353
 บทที่ 5 บทสรุป	 379
 ภาคผนวก	 387
 บรรณานุกรม	 431

ความสำคัญของศีลธรรม

จริยธรรม เป็นคุณลักษณะที่ทุกคนจะต้องช่วยกันแนะนำให้
ความรู้แก่เยาวชนของชาติ

ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคิดของ พ.อ.พิเศษ ปาน จันทรานูตร
ที่ว่าเด็กและเยาวชนของเรานั้นต้องการพ่อแม่ผู้ปกครองที่ดี ต้องการ
ครูบาอาจารย์ที่ดี ต้องการเพื่อนฝูงที่ดี ต้องการพระธรรมคำสั่งสอน
ทุกข้อ ต้องการได้รับการเยียวยา ประคับประคองอย่างดีที่สุดในทุกสิ่ง
ทุกอย่าง จะบกพร่องแต่อย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ
ควรริบลมือโดยไม่รีรอก่อนที่จะสายเกินไป เพื่อหาทางปลูกฝังศีลธรรม
ให้แก่เด็กและเยาวชนของเรา ผู้เขียนเห็นว่าวัฒนธรรมไทยที่พ่อแม่สอน
ลูกให้เป็นคนดีเป็นสิ่งจำเป็น ครูอาจารย์ทุกคนไม่ควรปล่อยปละละเลย
เมื่อศิษย์ทำผิดต้องสอนทันที บางคนสงสัยว่าวิธีปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็ก
และเยาวชนเป็นของใครกันแน่ ลูกของตนแท้ ๆ น่าจะอบรมสั่งสอนให้
ดีด้วยตนเอง พ่อแม่กลับไปโยนความรับผิดชอบให้คนอื่น มีครูอาจารย์
เป็นต้น หรือครูอาจารย์มีหน้าที่ประสานความรู้ให้แก่ศิษย์ กลับไม่รับ

ผิดชอบและโยนความผิดให้แก่คนอื่น

ความจริงแล้วการปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้ดีขึ้นเป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ว่าเด็กและเยาวชนจะไปปรากฏตัว ณ ที่ใด ให้มีเรื่องศีลธรรมไปติดหน้าไว้ทุกแห่ง อย่าให้มีช่องโหว่ เช่น ที่บ้าน ที่โรงเรียน ที่หย่อนใจ เพื่อนฝูง เรื่องอ่าน เรื่องฟัง เรื่องดู ฯลฯ ซึ่งผู้เขียนขอขยายความ อันหมายถึง จากหนังสือ วิทย์ โทททัศน์ ภาพยนตร์ คอมพิวเตอร์ หรือ อินเทอร์เน็ต การผลิตสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมีหลักคุณธรรมศีลธรรมกำกับอยู่ด้วย

ทุกคน ทุกส่วนต้องพร้อมใจกัน ร่วมมือกันทำหน้าที่ของตนทางศีลธรรมเพื่อเด็กและเยาวชนให้ดีที่สุด ถ้าทำได้ ผลดีก็จะอยู่แค่เอื้อม

การอบรมสั่งสอนแนะนำตั้งแต่เกิดหรือก่อนเกิดจนบรรลุนิติภาวะจึงจะถือว่าพื้นที่เขตแผนการอบรมทั้งตามนิตินัยและพฤตินัย เมื่อเด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี ทำนิติกรรมสัญญาไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย เป็นที่ทราบกันอยู่ว่า บุคคลที่อายุน้อย แม้มีความรู้ดี มีความสามารถ ก็ยังต้องอาศัยข้อแนะนำตักเตือนของผู้ใหญ่อยู่อีกเป็นอันมาก

ความคิดที่ว่า เมื่อเรียนหนังสือหรือวิทยาการสูงแล้ว คนก็ดีมีศีลธรรมไปเอง ไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่ศีลธรรมให้เสียเวลา มุ่งหน้าเรียนแต่วิชาโลกต่าง ๆ ก็พอ ไม่เป็นความจริง เพราะเป็นความคิดที่ล้าสมัย ขัดกับความจริง ความรู้หรือวิทยาการต่าง ๆ นั้น คนอันธพาลหรือผู้ร้ายก็รู้ได้เรียนได้ดีเท่าหรือดีกว่าคนธรรมดาและคนดีมีศีลธรรม แต่เราจะกล่าวว่าผู้ร้ายเป็นคนดีมีศีลธรรมไม่ได้

เมื่อยังทรงเป็นฆราวาส พระพุทธองค์ก็ทรงเรียนวิชาการต่าง ๆ สำเร็จมาแล้วเป็นอย่างดี แต่ทำไมเมื่อบรรพชาแล้วจึงมาทรงทนทุกข์

ประมาณเรียนพระธรรมอยู่ถึง 6 ปี นี่แสดงว่าความรู้วิชาการนั้นเป็น
อย่างหนึ่ง ความดีหรือศีลธรรมนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง

ลายพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า
รัชกาลที่ 5 ถึงเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น ทรงขอให้สอน
วิชาศีลธรรมในโรงเรียน เพราะว่าความรู้ทางหนังสือหรือวิชาการช่วยให้
ทุกคนทำความดีหรือความชั่วได้คล่องขึ้นเท่านั้น หากคนรู้มากมา
ทำความดีก็ดีพิเศษ หากไปทำชั่วก็เป็นอันตรายแก่สังคมและโลกอย่าง
มหันต์

การอบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนเป็นความจำเป็นรีบด่วน
และเป็นหน้าที่ของทุกคนและทุกสถาบันที่ต้องร่วมมือกัน สุดแต่ว่าเด็ก
และเยาวชนจะไปมีชีวิตเกี่ยวข้องกับผู้ใด สถาบันใด การเกี่ยงอง
กันอยู่หรือโยนความรับผิดชอบให้แก่กันโดยไม่ชี้ทางที่ถูกให้กับเด็ก
และเยาวชนเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

การอบรมเด็กและเยาวชนใช้แผนยาวกว่ากิจกรรมอื่นใดทั้งหมด
คือต้องเป็นแผนการหรือโครงการ 20 ปีขึ้นไป และต้องค่อยๆทำเป็น
ขั้น ๆ อย่างรอบคอบระมัดระวังเป็นอย่างดี

ผู้เขียนจึงเห็นว่าวิธีสอนหรือตำราการสอนศีลธรรม จริยธรรม
คุณธรรม เป็นหนังสือที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อผู้สนใจ ครูอาจารย์ ตลอดจน
พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กจะอ่านและได้แนวคิดที่จะสั่งสอนลูกหลานของ
ตนให้เป็นเยาวชนที่ดี มีคุณค่าต่อชาติในวันนี้ และเขาทั้งหลายก็จะ
เป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต คนที่ดีมีคุณธรรม 1 คนนั้นมีคุณค่า
มหาศาลแก่ความเจริญรุ่งเรืองต่อประเทศชาติของเราเป็นอย่างยิ่ง

ผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ทุกคนที่สนใจ

และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับครูอาจารย์ที่จะนำมาใช้ในการ
อบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณค่าแก่ตนเองและสังคมในที่สุด

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านคณบดีคณะครุศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และท่านคณบดีในปัจจุบัน ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี ที่ได้ให้ความคิดและสนับสนุนให้อาจารย์ทั้งหลาย
ในคณะครุศาสตร์และในโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้
ช่วยกันเขียนตำราต่าง ๆ ตามแนวทางการศึกษาแผนใหม่ในยุคการปฏิรูป
การศึกษานี้ ซึ่งผู้เขียนได้ใช้ประสบการณ์ที่เคยเป็นอาจารย์ในเทศกนิสิต
ฝึกสอนมาเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา เพราะจากการให้ความรู้ การแนะ
ตลอดจนการสอนเองนานเกินกว่า 30 ปีที่อยู่ในวงการศึกษ ในฐานะ
เป็นครูแทคนหนึ่ง หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้สนใจใฝ่รู้ได้
นำเอาวิธีการที่แนะไว้ไปใช้หรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่เยาวชน
ของชาติสืบไป

ทั้งนี้หนังสือเล่มนี้คงจะเป็นส่วนหนึ่งที่ได้สนองต่อพระราชดำริ
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิยมหาราช
เจ้าของปวงชนชาวไทย ที่มีพระราชหัตถเลขาเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม
พ.ศ. 2441 (ร.ศ. 157) อันเป็นปีที่ 31 ในรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช
เจ้า ณ พระที่นั่งบรมมาศมณีนี เรื่องการสอนธรรมแก่เด็กในโรงเรียน
ถึงกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรสในเวลาต่อมา ตอนหนึ่งในพระราชหัตถเลขามีความ-
หมายเกี่ยวกับเด็กโดยตร้อยอย่างลึกซึ้งว่า

เรื่องการศึกษานี้ ขอให้ทรงช่วยคิดให้มาก ๆ จนถึงรากเหง้าของ
การศึกษาในเมืองไทยอย่าได้ตัดช่องไปแต่ข้างวัด

อีกประการหนึ่งการสอนศาสนาในโรงเรียนทั้งในกรุงและหัวเมือง จะต้องให้มีขึ้น ให้มีความวิตกว่าเด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนาจนเลยเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจะถือว่าเหมือนอย่างทุกวันนี้ ทุกคนที่ไม่รู้อะไรก็มีมาก ต่อไปภายหน้าถ้าเป็นคนที่ได้เล่าเรียน คงจะประพาศดีกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกไม่ คนที่ไม่มีธรรม เป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกง ไม่ค่อยคล่องหรือโกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกงคล่องขึ้นและโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้ด้านอักษรวิธีไม่เป็นเครื่องฝึกให้เป็นคนดีและคนชั่ว เป็นแต่ได้วิธีที่สำหรับจะเรียนความดีและความชั่วได้คล่องขึ้น จึงเห็นว่าถ้ามีหนังสืออ่านสำหรับโรงเรียนที่บังคับให้โรงเรียนต้องสอนกัน แต่ให้เป็นอย่างใหม่ ๆ ที่คนจะเข้าใจง่าย ๆ และเป็นความประพาศของ คฤหัสถ์ชั้นต่ำ ๆ ขึ้นได้จะเป็นคุณประโยชน์มาก

ผู้เขียนได้พยายามศึกษาค้นคว้าวิธีสอนและการเรียนให้เกิดผลดี และมีความสุข เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมเองส่วนใหญ่ ทำให้ได้ฝึกคิด ปฏิบัติจริง ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากกว่าเรียนแต่ทฤษฎีเฉย ๆ เด็กได้กระทำทุกอย่างด้วยตนเอง ได้ฝึกฝนตนเองให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งถ้าปฏิบัติตามวิธีสอนต่าง ๆ พอเป็นแนวทางให้เกิดคุณธรรมในจิตใจของเด็กขึ้นอย่างแน่นอน

หนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ไม่มากนักสำหรับผู้สนใจ ที่จะช่วยกันแนะนำสั่งสอนให้เด็กและเยาวชนของชาติเป็นพลเมืองที่มีศีลธรรมประจำใจ ซึ่งจะเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของประเทศชาติต่อไป

ครูอาจารย์ผู้สอนเองก็สามารถศึกษาแนวทางเพื่อเป็นหลักใจของตนเองได้ ดังคำกล่าวของศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เพียรชอบ ที่ว่า

งานครูนั่นไซร์ใหญ่หลวงนัก ครูอาจจักพ่ายแพ้แก้ปัญหา
หรืออาจท้อแท้จิตระอิดระอา ครูควรหาธรรมประคองใจ

การสอนที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ มีเจตคติ ก็คือ
แนวคิด และเกิดทักษะในการปฏิบัติตนของผู้เรียนอย่างถูกต้องเหมาะสม
ย่อมต้องมีวิธีการหรือแนวทางในการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติเอง
จนเกิดทักษะ การสอนด้านการบอกเล่าหรือปาฐกถาด้วยการอธิบาย
หรือบอกให้จดแล้วไปท่องจำ ย่อมได้แต่ทฤษฎี แต่หลักปฏิบัติเกี่ยวกับ
จริยศึกษายังไม่ชัดเจน อาจก่อให้เกิดความไม่สนใจ เกิดความ
รำคาญ เบื่อหน่ายและไม่สนใจจะปฏิบัติ ยิ่งถ้าไม่มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติ
จริง ก็ขาดความคล่องแคล่วหรือทักษะในการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม
ให้เป็นคนที่มีคุณค่าของครอบครัวและของประเทศชาติ

ผู้เขียนได้พยายามคิดค้นหาวิธีสอนจริยศึกษาที่จะช่วยให้ลูกศิษย์
มีความสุขสนุกสนาน เป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาส
ประพฤติปฏิบัติตนหรือกระทำด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้
และได้เรียบเรียงจากความสนใจจากสถานการณ์ที่เป็นข้อปัญหาการ
ทำงานร่วมกัน

นอกจากนี้ยังต้องช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดในแง่มุมต่าง ๆ โดย
การแสดงความคิดเห็นกว้าง ๆ โดยทั่วไป จากการคิดหาทางช่วยให้
ตนเองและสังคมดีขึ้น

คิดแก้ปัญหา คิดสนับสนุนการแก้ปัญหาของนักเรียนเอง ทักษะ
กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ฝึกปฏิบัติจริงจากกระบวนการกลุ่ม
ทักษะกระบวนการทางสังคม หรือสร้างสถานการณ์จำลอง ฝึกการตั้ง
ปัญหา

1. ขึ้นการลงทำหรือปฏิบัติงานจริง
2. เกิดความเข้าใจ
3. ร่วมกันพิจารณากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น ห้ามพูดปด ห้ามลักทรัพย์ (ศีล 5)
4. ลองปฏิบัติจริงในห้อง ในชีวิตประจำวัน
5. สรุป

บันทึก (ข้อดีข้อเสีย) ผลที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง 1 สัปดาห์ อาจยาวนานไปถึง 1 เดือน ได้ผลประการใดแต่ละคนนำมารายงาน นักเรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ได้ฝึกการคิด การวิเคราะห์ การแสดงออกซึ่งความคิดอย่างเหมาะสม

เมื่อเห็นคุณค่าและประโยชน์ก็ควรใช้เป็นหลักปฏิบัติตน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อีกด้วย

จริยศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นแก่เยาวชนของชาติ ทุกคนจึงควร ร่วมมือเพื่อพัฒนาสมาชิกในสังคมตั้งแต่เกิด เพื่อเป็นรากฐานความ ประพฤติและความเป็นคนดีของบุคคลในชาติเพื่อเป็นผู้ใหญ่ เพราะ เด็กดีวันนี้คือผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า

ทุกฝ่ายจึงควรร่วมมือกันนับตั้งแต่บิดามารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แม้แต่สื่อสารมวลชนซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน

การปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทำแต่ฝ่ายเดียวย่อมจะไม่ได้ผล สมบูรณ์ จริยศึกษาจึงเป็นเรื่องของทุกฝ่ายในสังคมที่จะต้องร่วมมือกัน โดยไม่ปล่อยปละละเลย ไม่กลัวว่าลูกศิษย์จะไม่รักไม่พอใจถ้าเตือน เมื่อเขาทำผิด หรือบิดามารดาคิดว่าลูกยังเล็กนักทำผิดไม่เป็นไร โตขึ้น ก็รู้เอง ซึ่งอาจจะสายเกินไปแบบเรื่องสอนลูกให้เป็นโจรก็ได้

ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปทำงานที่ต้องการที่ตนสนใจในการเรียนและปฏิบัติจริงในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และพัฒนาตนเองได้อย่างถูกต้องและถาวรเมื่อเกิดการเรียนที่เหมาะสม ถูกต้อง

ครูที่ดีจึงควรมีวิธีการให้ศิษย์ของตนได้แสดงออก ได้กระทำ ได้ฝึกทั้งการคิด พูด อ่าน เขียน และควรมีคุณธรรมจากการเรียนรู้ไปด้วยกันในแต่ละครั้งของการเรียน

ความรู้ใหม่เกิดจากความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม + หรือรวมกับประสบการณ์ใหม่ ความรู้เรื่องฟ้าผ่า เกิดจากเดิมรู้ว่า ประจุไฟฟ้าในบรรยากาศเปลี่ยนทางเดิน + เมื่อไปดูที่ศูนย์วิทยาศาสตร์ ได้เห็นวิธีการเคลื่อนของประจุไฟฟ้ากับสื่อ ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องฟ้าผ่าดีขึ้น

จากการสอนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานจริง ผู้เรียนมีส่วนในการกระทำต่าง ๆ ในการเรียนรู้ ซึ่งตรงกับหลักการ 9 ขั้นตอน (จากยุทธศาสตร์การเรียนรู้ 2000 ของสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ) เสนอให้มีการพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพยิ่งขึ้น คือ

1. **ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น** ซึ่งได้มาจากข้อมูลต่าง ๆ เปรียบเทียบสิ่งที่ควรจะเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นอยู่ เพื่อให้เห็นระดับที่แตกต่างกัน เรียกว่า ปัญหา

2. **คิดวิเคราะห์วิจารณ์** เป็นการนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาจัดหมวดหมู่ จำแนก หาแนวโน้ม หาความสัมพันธ์ของข้อมูลในรูปต่าง ๆ

3. **สร้างทางเลือกหลากหลาย** เป็นการนำเอาข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วมาจัดทำนายให้เห็นผลต่อเนื่อง ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอย่างไร ต่อใคร แบบใด อันเป็นกระบวนการคิดก่อนตัดสินใจ

4. **ประเมินผลเลือกทางเลือก** เป็นการตรวจสอบดูว่าทางเลือกใด น่าภาคภูมิใจ น่ายินชมมากกว่ากัน ได้ผลดีกว่ากัน และตัดสินใจเลือก ทางที่มีความคุ้มค่ามากที่สุด เกิดประโยชน์กว้างขวางต่อหมู่มาก มากที่สุด

5. **กำหนดและลำดับงาน** เป็นการวางแผนงาน กิจกรรมใดนำไปสู่ผลโดยเลือกและเรียงลำดับงานให้นำไปสู่เป้าหมายได้อย่างคุ้มค่า คำนึงมากที่สุด ไม่เสียเวลาไปกับงานที่ไม่นำไปสู่เป้าหมาย

6. **ลงมือปฏิบัติอย่างชื่นชม** เป็นการปฏิบัติอย่างเอาใจใส่และ ยินดี มองเห็นประโยชน์และมีการตรวจสอบผลสำเร็จเป็นระยะ ๆ เพื่อ ให้มีกำลังใจ มีความรู้สึกที่ดีต่องาน

7. **ประเมินระหว่างปฏิบัติด้วยตนเอง** เป็นการพัฒนาผู้เรียนไป สู่ความสามารถในการควบคุมตนเอง ไม่รอให้ผู้อื่นมาเร่งรัดตักเตือน สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ ดำเนินการปรับปรุงทันทีทันใดเมื่อมี ข้อบกพร่องเกิดขึ้น

8. **ปรับปรุงอยู่เสมอ** เป็นการสร้างนิสัยในการพัฒนางาน ทำงาน ให้มีคุณภาพประสิทธิภาพสูงขึ้นอยู่เสมอ ไม่เพียงแต่ภูมิใจในงาน แต่ มองหาทางที่จะทำให้ดีขึ้น ๆ เป็นประจำ

9. **ชื่นชมในผลงาน** เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง นำไปสู่การรู้คุณค่าแห่งตนที่สามารถผ่านงานที่ทำสำเร็จได้

นักเรียนได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ตามกระบวนการที่กล่าวข้างต้น ก็จะทำให้ได้พัฒนาลักษณะนิสัยการทำงานของตนให้มีทักษะมากขึ้น

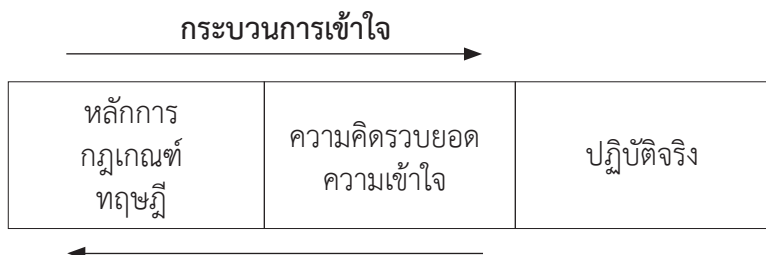
นักเรียนจะได้กระบวนการเรียนรู้จากการพัฒนาไปเป็นขั้น คือ

1. การสังเกตเห็นลักษณะต่าง ๆ ทั้งกายภาพและนามธรรมของ สิ่งต่าง ๆ

2. การเปรียบเทียบ**ลักษณะร่วมกัน** นำเอาของที่มีลักษณะร่วมตามที่กำหนดมา คัดเลือกของต่าง ๆ มาอยู่ร่วมกัน

3. การตรวจสอบว่า ของทุกสิ่งที่อยู่กลุ่มเดียวกัน มี**ลักษณะร่วมกัน** ต่างจากสิ่งที่อยู่กลุ่มอื่นอย่างชัดเจน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น

กระบวนการสร้างค่านิยมและการเรียนรู้

การเรียนการสอน นอกจากจะทำให้ผู้เรียนมีกระบวนการทางความคิดแล้ว ยังมีกระบวนการสำคัญอีก 2 ประการ คือ

1. กระบวนการสร้างค่านิยม

1.1 ประเมินปัญหาเชิงค่านิยมระบุไว้ว่าสิ่งใดดี ไม่ดีในแง่ใด
เห็นระบบคุณค่า

1.2 สร้างและเลือกแนวปฏิบัติที่มีคุณค่ามากขึ้น

1.3 แสดงพฤติกรรมที่มีคุณค่ามากขึ้นด้วยความชื่นชม

1.4 ประเมินตนเองในการแสดงต่าง ๆ และหาทางปรับปรุง
ให้มีคุณค่ามากขึ้น

1.5 นำเสนอค่านิยมของตนเองอย่างชัดเจน แสดงเหตุผล
ความชื่นชมของการแสดงของตน

2. กระบวนการฝึกปฏิบัติทักษะ

2.1 มีตัวแบบ เห็นตัวแบบที่ดี

2.2 ฝึกปฏิบัติตามตัวแบบทีละขั้น

2.3 ฝึกปฏิบัติตามแบบอย่างต่อเนื่อง

2.4 ฝึกปฏิบัติได้เองอย่างต่อเนื่อง

2.5 ตรวจสอบความถูกต้องได้เองอย่างต่อเนื่อง

2.6 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

2.7 ฝึกฝนเพิ่มเติมจนเกิดความคงทน

นอกจากนี้ในชั้นเรียนยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาเจตคติใน
วัยเด็กเล็ก เพื่อให้มีเจตคติที่ดีตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลด้วยการได้
ข้อมูลที่ถูกต้องและจากการค้นพบเอง ถ้าต้องการให้รักชาติก็ควรพา
ไปชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ชมภาพยนตร์เหตุการณ์สำคัญของ
ชาติ เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือให้รักธรรมชาติก็ต้องให้ได้ไป
สัมผัสกับธรรมชาติจริง ๆ ให้เข้าใจในธรรมชาติไปฟังเทศน์ ไปงานบุญ
ไปชมวัดต่าง ๆ

การพัฒนาเจตคติของนักเรียนควรใช้หลักการดังนี้

1. ใช้วิธีการให้ค้นคว้าหาความรู้เอง ให้สังเกต ให้ฟังคำถาม
และตั้งคำถามเองเพื่อไปสู่จุดที่ต้องการ

2. ให้ตัวอย่างที่ดีจากชีวิตจริง เรื่องจริงในปัจจุบัน จากเรื่องราว

ในประวัติศาสตร์ และจากวรรณคดี เพื่อให้นักเรียนเห็นชัดเจนในสิ่งที่
ดีงามหรือข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข

3. ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่
โดยการหาข้อเท็จจริง การตรวจสอบ การพบปัญหา การแก้ไขปัญหา
การสรุปผลด้วยตนเอง

4. ครูใช้วิธีสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เป็นผู้กระทำ เป็นผู้คิด
ค้นคว้า ทดลอง สรุปเอง ประกอบตัวอย่างต่าง ๆ เช่น การทำงานเป็น
กลุ่ม โดยการอภิปรายร่วมกัน ใช้บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง
การแสดงละครกรณีศึกษา ฯลฯ

การทำงานกลุ่มจะเป็นแนวทางในการพัฒนาเจตคติและเป็นการ
ปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ตามมาเป็นจำนวนมาก

ครูจะได้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ทั้งจากสถานการณ์จำลอง
ที่นักเรียนสร้างขึ้นในการเรียนการสอน และสภาพความเป็นจริงจาก
การทำงานร่วมกันของบุคคลในกลุ่ม

ครูจะต้องมีเทคนิคต่าง ๆ ในการสร้างบทเรียนที่สามารถพัฒนา
ตนเองจากการทำงานเพื่อการเรียนรู้ จนนักเรียนสามารถคิดเป็น คิดได้
คิดอย่างเหมาะสม ลงมือปฏิบัติงานต่าง ๆ ของตนเองได้ตั้งแต่แก้ไข
กระบวนการทำงานที่เกิดปัญหาขึ้นให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ตลอดจนแก้ไข
ผลงานของตนให้ดีขึ้นหรือดีที่สุด ทำงาน ปฏิบัติงานด้วยคุณภาพ
สามารถควบคุมตนเองได้ ตัดสินใจเองได้ สามารถทำงานทั้งเดี่ยวและ
กลุ่มได้จนประสบความสำเร็จ เมื่อประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือ
ตนเอง ทำงานกลุ่มได้ ก็พัฒนาไปถึงการทำประโยชน์ให้แก่สังคมที่ตน
อยู่ คิดและทำได้กว้างไกลไปถึงการทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางการสอนศีลธรรม
จริยธรรมที่ได้เคยปฏิบัติและกระทำมาอย่างได้ผล เพื่อเป็นแนวทางให้
เยาวชนของชาติเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมอันจะเป็นบุคคลที่มีค่าของชาติ
ต่อไป

